

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 15.06.23

Om leksikonet: https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/om_leksikonet.pdf

Akroni

En aforisme- eller ordtak-lignende uttalelse av fortelleren i en roman, novelle, biografi eller annen fortelling. En allmenn sentens/formulering som ikke bidrar til framdriften i selve historien. En livsfilosofisk betraktning, et “visdomsord” eller lignende som ikke inngår i handlingen i fortellingen. Det er altså en aforisme, en spirituell observasjon eller en annen sentens av den typen som finnes i sitatbøker og aforismesamlinger, plassert inn i en roman eller i en annen lang, fortellende tekst. Akronier gir innblikk i fortellerens filosofi/livssyn.

“Enkelte segmenter i fortellende tekster kan mangle enhver tidsreferanse. Segmenter som er uten tidsreferanse, og som ikke tilhører selve fortellersituasjonen, eller som ikke kan plasseres i forhold til de omkringliggende begivenheter, kalles *akronier*. Ofte vil de ha en ordspråklignende form. Akronier er dermed særskilt egnet til å gi inntrykk av fortellerens spesielle livsanskuelse (“vision du monde”). En utstrakt bruk av akronier kan samtidig medføre at det fiktive univers løses helt opp i enkeltstående postulater fra fortellerens side.” (Aaslestad 1999 s. 52-53)

“Akronier: sekvenser som ikke lar seg plassere på en kronologisk tidsakse i historien, eller sekvenser som er gyldige utover det diegetiske nivået i teksten” (Hognestad 1999 s. 13). “Gjennom akroniene blir leseren tvunget til å reflektere over teksten, samtidig som han trekkes over i allmenne betraktninger.” (Hognestad 1999 s. 55)

Den franske litteraturforskeren Gérard Genette knytter akronier til “tekstsekvenser som mangler enhver tidsreferanse, og som ikke kan plasseres i relasjon til omkringliggende begivenheter, og således forekommer “dateless and ageless”. Slik jeg leser Genette, kan man operere med forskjellige former for akroni. Man har tekstsekvenser som er umulige å plassere på en kronologisk tidsakse ut ifra konteksten, men som likevel hører hjemme et spesielt sted på det diegetiske nivået i teksten. En annen type akroni er tekstsekvenser som går utover det diegetiske nivået i teksten; de viser ikke til et bestemt tidspunkt i historien, men er gyldige utover dette. Disse akroniene kan ha ulike funksjoner. De kan eksempelvis bidra til å gi leseren inntrykk av fortellerens spesielle livsanskuelse, eller være med på å skape fortrolighet mellom forteller og leser.” (Hognestad 1999 s. 45)

Et eksempel på en akroni er når det står i Salman Rushdies roman *Midnattsbarn*: “For å forstå et eneste liv må man svelge verden.” (Rushdie 1985 s. 111) Albert Camus’ *Fallet* (1957) er en roman med mange akronier som sier noe om fortellerens (eller forfatterens) livssyn, f.eks. “Et menneske kan ikke elske uten å elske seg selv”.

Camilla Colletts roman *Amtmandens Døttre* (1854-55) inneholder bl.a. denne akronien: “Fordomme og forudfattede Meninger øver stor Magt over os og spiller ofte de Bedste et Puds.” Den britiske forfatteren George Eliots roman *Middlemarch: A Study of Provincial Life* (1871-72) inneholder disse aforismelignende fortellerkommentarene, og flere andre: “Signs are small measurable things, but interpretations are illimitable, and in girls of sweet, ardent nature, every sign is apt to conjure up wonder, hope, belief, vast as a sky, and colored by a diffused thimbleful of matter in the shape of knowledge.” (kap. 3), “[...]; for we all of us, grave or light, get our thoughts entangled in metaphors, and act fatally on the strength of them.” (kap. 10)

““En roman”, heter det et sted i Stendhals *Rødt og svart* (1830), “er ikke annet enn et speil som blir båret langs allfarvei. Av og til gjenspeiler det himmelens klare blå, en annen gang grøftens mudder.” Det idealistiske synet på litteratur Stendhal her kvesser fjærpenen mot – sitatet fortsetter med å latterliggjøre dem som lar seg forarge av speilet, heller enn av det speilet viser – er det ytterst få som vil forsvare i dag. Selvfølgelig er det ikke litteraturens oppgave å forskjønne verden, altså bare vise oss “himmelens klare blå” og overse “grøftens mudder”.” (*Morgenbladet* 6.–12. mai 2016 s. 43)

Ernst Orvil bruker ofte akronier i sine romaner. I *Rita og hennes menn* (1934) står det: “Ingenting er ferdighendt i oss, det ene hender i skyggen av det andre eller i lyset av det andre, vi er således kontinuerlig skjebnebestemt.” I romanen *Synøve selv* (1946) sier Orvils forteller: “Det er naturens eget innfall at nytelsen fornedrer. I nytelsen som sådan er det overhodet ikke vekst.” I Orvils *Skyer for solen* (roman fra 1961) reflekteres det slik: “Hva eide vi ikke av hemmeligheter bare i språket. Her la menneskene opp et uløselig spill. Så forvirrende var lyset og mørket i oss, at vi måtte eie et evig hemmelig språk, for å ha noe å verne oss med.”

Den franske forfatteren Louis-Ferdinand Célines roman *Reise til nattens ende* (1932) inneholder mange bitre sentenser. Fire eksempler fra romanen: “The sadness of the world has different ways of getting to people, but it seems to succeed almost every time.” “An unfamiliar city is a fine thing. That’s the time and place when you can suppose that all the people you meet are nice. It’s dream time.” “There’s no tyrant like a brain.” “Not much music left inside us for life to dance to. Our youth has gone to the ends of the earth to die in the silence of the truth. And where, I ask you, can a man escape to, when he hasn’t enough madness left inside him? The truth is an endless death agony. The truth is death. You have to choose: death or lies. I’ve never been able to kill myself.” En livsmetafor i *Reise til nattens ende* er

“the pig outside the butcher’s shop in Paris, which the crowd tormented and “tweaked” (sic) for the joy of making it yell. A few of Bardamu’s aphorisms will make his point of view still clearer: “Life is nothing but a delirium full of lies.” “It wouldn’t be a bad idea if there were something to distinguish good men from bad.” “Women are all housemaids at heart.” “Poverty is a giant who uses your features like a piece of cotton waste to wipe a filthy world.” ”
(<http://archive.spectator.co.uk/article/29th-june-1934/25/dark-places>; lesedato 23.05.16)

I den svenske forfatteren Per Olov Enquists roman *Magnetisörens femte vinter* (1964) “kryr det av sentenser som tematiserer sannhet og løgn, halvsannhet og overdreven rasjonalitet, diktning og etterrettelighet. Sentenser som “ingen beretninger er sanne, bare mer eller mindre effektive”, “alle tings innerste vesen er ufornuft” og “det vanskelige inntreffer når en løgn er destruktiv og oppbyggende på samme tid”. Antallet slike innslag fremstår nærmest maniert – som om forfatteren ikke har evnet å begrense seg.” (*Morgenbladet* 18.–24. februar 2011 s. 43) Den svenske forfatteren Lena Anderssons *Rettsstridig forføyning: En roman om kjærlighet* (på norsk 2014) har en fortellerstemme som er “en aforismemaskin som pøser ut med sannhetssøkende setninger av typen: “Om lidelsen ikke skal bli akutt, må kjærlighetsvæsker fylles på hele tiden.” Og: “I den evige kampen mellom erkjennelse og håp vant håpet, ettersom erkjennelsen kostet for mye å innforlive, og håpet gjorde det lettere å leve.” Hvor presist og gjenkjennbart Andersson enn beskriver det stusslige lille bålet den forelskede varmer seg ved, kommer de sitatvennlige utsagnene så tett at de står i fare for å slå hverandre i hjel.” (*Klassekampens* bokmagasin 24. mai 2014 s. 12)

Tom Lotheringtons roman *Delt løsning* (2009) kan leses “som en slags kortprosasamling, med vekt på vittigheter, sentenser og aforismer. Som sådan er den ofte glimrende – det er knapt den setning i boka som ikke er sitatvennlig.” (*Dagbladet* 12. oktober 2009 s. 44). Siri Hustvedts *Sommeren uten menn: En roman* (på norsk 2011) inneholder mange akronier. “Men leitar du etter ein sitatbank av lett-tygde livsfilosofiske utsegner som “Det er umulig å ane en historie mens man lever i den”, “Tiden er ikke utenfor oss, men i oss”, “Å være den andre er fantasiens dans” og “Å, husk at mitt liv er vind”, er romanen eit must.” (*Morgenbladet* 1.–7. april 2011 s. 43) Beate Grimsruds roman *Evighetsbarna* (2015) rommer aforismer/fyndord “som av og til er satt som et avsnitt i seg selv og slik tillegges en vekt og betydning de ikke alltid lever opp til: “Smerten over virkeligheten må lides fram.” “Død begynner alltid med en fødsel.” “Den som stikker av, overlever. Den som blir værende, lever.” ” (*Morgenbladet* 2.–8. oktober 2015 s. 54)

Kjersti Annesdatter Skomsvolds roman *I dag jeg, i morgen du* (2020) rommer ifølge en anmelder “overdoser av godtkjøpstanker à la “jo nærmere man kommer andre, desto vanskeligere blir alt sammen, det skyldes grådigheten ved menneskelig kjærlighet”. I neste bok kan forfatteren godt roe ned sin egen glupskhet på livs-

visdom og gullkantede formuleringer.” (Carina Elisabeth Beddari i *Morgenbladet* 7.–13. august 2020 s. 35)

Fortelleren i den franske forfatteren Michel Houellebecq's roman *Kartet og terrenget* (2010; på norsk 2011) “har ingen begrensninger, hverken med tanke på faktaopplysninger, eller i forhold til karakterenes emosjonelle registre. Fortelleren forteller historien om en kunstner fra en epoke han ikke har noen direkte kunnskap om, dermed blir de sekundære kildene grunnlaget for fortellerens iakttakelser og konstruksjon av historierommet. Nullfokaliseringen [...] er særlig tydelig i akronier som utgjør tekstsegmenter om blant annet fluer, politiarbeid og Mercedeser, og viser hvordan fortelleren stiller seg helt atskilt fra det fiktive universet, og at historierom og diskursrom slik sett er atskilte størrelser.” (Lene Elisabeth Henden i <https://brage.bibsys.no/xmlui/>; lesedato 04.05.16)

“Akroni” kan være fortellerkommentarer av en jeg-forteller, der kommentarene ikke direkte inngår i et plott: Knut Hamsuns roman *Pan* (1894) inneholder en beskrivelse av “Glahns første, mer uformelle besøk hos Mack og Edvarda på Sirilund. Handlingen foregår i løpet av noen kveldstimer hos Mack på Sirilund. Dette innledende besøket på Sirilund er interessant av flere grunner, blant annet på grunn av den raffinerte tempusbruken fortelleren benytter seg av. Kapitlet innledes med en akroni, som så glir direkte over i en scenisk oppsummering av selskapet: “Jeg tror jeg kan læse litt i de Menneskers Sjæle som omgir mig; kanskje er det ikke saa. Aa naar jeg har mine gode Dager da forekommer det mig at jeg skimter langt ind i andres Sjæle, skjønt jeg ikke er noget videre godt Hode. Vi sitter i en Stue nogen Mænd, nogen Kvinder og jeg, og jeg synes at se hvad som foregaar i disse Menneskers Indre og hvad de tænker om mig.” (193 ff.) Vekslingen mellom den “tidløse” akronien og bruken av presens i oppsummeringen er interessant: Glahn etablerer først en tidløs tolkningsnøkkel for å forstå den påfølgende scenen. Deretter skildres selskapet i nåtidsform, noe som understreker nærheten og intensiteten i det han forteller. [...] Men Glahn kjeder seg, og hadde det ikke vært for den tidløse akronien som tilføres i ettertid og gir selskapet et skinn av noe opphøyet, skildres tilstelningen som en nokså triviell affære.” (Linda Nesby i <http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/2095/thesis.pdf>; lesedato 04.02.14)

Mark Bells bok *Aphorism in the Francophone Novel of the Twentieth Century* (1997) “treats such diverse twentieth-century writers as Antoine de Saint-Exupéry, Gabrielle Roy, Jacques Roumain, Simone Schwarz-Bart, Claude Simon, Charles-Ferdinand Ramuz, and Hubert Aquin. The element common to the seven novels analyzed is their use of aphorisms, a list of which is given in a twenty-five-page appendix. [...] In the second chapter, entitled “Aphorism in Twentieth-Century Narrative Prose in French: Theoretical Considerations,” Bell provides a thorough, theoretically grounded, current, and clear exposition of his subject, reaching conclusions that are central to the later chapters, notably, that it is not only the truth expressed in the aphorism, but where and how it occurs in the text, that produces meaning: “The main thrust here is not to ‘monumentalize’ but to analyze the

behavior of aphorism within narrative” (35). [...] Chapters 3 to 9 follow a format consisting of a division into five parts: “Extratextual Considerations,” “The Narratological Consequence of Aphorism,” “Insights Gained from a Separate Listing of the Novel’s Aphorisms,” “The World of the Text,” and “Conclusion.” In the first part of each chapter, on one of his authors Bell sets the stage for his analysis of the novel by looking at other works by that author or by relevant critics or philosophers. In the second part, he focuses on how aphorisms fit into the narrative syntagma and what literary effects are thereby produced. The third part assesses the author’s use of aphorisms: how they are constructed and how they compare with the use of aphorisms by other authors such as French moralists or German philosophers. The fourth and fifth parts provide general statements about the worldview or meaning expressed in the novel. Hence, in the case of Saint-Exupéry’s *Terre des hommes*, aphorisms point to that author’s elitist humanism; or, in the case of Roy’s *Alexandre Chenevert*, to her related humanistic message from a feminist perspective.” (Doris Y. Kadish i <https://journals.lib.unb.ca/index.php/IFR/article/view/7635/8692>; lesedato 15.04.16)

Gary Saul Morsons bok *The Long and Short of It: From Aphorism to Novel* (2012) er en “exploration of the shortest literary works – wise sayings, proverbs, witticisms, sardonic observations about human nature, pithy evocations of mystery, terse statements regarding ultimate questions [...] Nothing seems further from these short works than novels and epics, but the shortest genres often set the tone for longer ones, which, in turn, contain brilliant examples of short forms. Morson shows that short genres contribute important insights into the history of literature and philosophical thought. Once we grasp the role of aphorisms in Herodotus, Samuel Johnson, Dostoevsky, and even Tolstoy, we see their masterpieces in an entirely new light.” (<http://www.sup.org/books/title/?id=20199>; lesedato 27.04.16)

“H.C. Andersen har i sine eventyr, dagbøger, breve og anden litteratur skrevet mange setninger, aforismer, ordspil og tankesprog der for eftertiden giver stof til eftertanke og som kan bruges som læresætninger i vores dagligdag, hvad enten det er bryllup, runde fødselsdage eller lignende. [...]

- “Jo finere man er, desto mere kan man holde ud.” (*Stoppenålen*)

- “Venskab er som kærlighed, det bliver stærkest ved skilsmissem.”

(*Improvisatoren*)

- “Latter kan en fjende fælde”. (*Du skal le*)

- “Da Fanden første gang så biblen, ville han vrænge en efter, der skulle være lige sådan, og så opfandt han kortspillet.” (*Alt på sin rette plads*)

- “Den riges gave rakt med let hånd ligger tungt på den fattiges hjerte”.

(*Improvisatoren*)

- “Latter er tegn på det højeste åndelige standpunkt.” (*Lykkens Galocher*)

- “Adam og Eva mødtes, lykkelige begge to uden at eje så meget som et klædeskab, men det behøvede de heller ikke.” (*Det Utroligste*)

- “Sorgen er en spurvesværme, den bliver tilbage og bygger i trækfuglenes rede.”

(*Mit Livs Eventyr*)

[...]

- "Alt fra blomstens frø til vor udødelige sjæl er et under, og dog vil mennesket ikke tro derpå." (*Improvisatoren*)

- "Retfærdighed må der dog være, når ens egen familie og gode venner er i rådet." (*Hurtigløberne*)

- "Den slette urt i solskin står, den bedste tit i skygge." (*Planten og Digteren*)

- "Somme er til stads, og somme til næring, der er også de, som kunne ganske undværes." (*Der er Forskel*)

- "Tit går i Bøtte, hvad der ikke skulle i bøtte." (*Tante Tandpine*)

- "Vi går den lige vej, for der træffer vi ingen." (*Snedronningen*)

- "Der er rigtignok gjort forskel, men det må gøres, ellers stod jo, alle ens." (*Der er Forskel*)

- "Medbør for een er modbør for en anden." (*Dyndkongens Datter*)"

(<http://www.visithcandersen.dk/aforismer-hca-0.htm>; lesedato 09.06.16)

Litteraturforskeren Otto Hageberg redigerte i 2001 boka "Eg gir ein god dag i det vonde": *Fyndord, figurar og situasjonar frå Olav Duuns dikting*. "Olav Duun (1876-1939) høyrer til våre fremste forfattarar. Dei når 30 romanane og novelle-samlingane han gav ut, myldrar av slående replikkar, bitande karakteristikkar, ordtak, sterke fyndord og komprimert livsvisdom. Litteraturprofessor Otto Hageberg er lommekjend i Olav Duuns forfattarskap og har her samla eit utval av Duuns meisterlege skrivekunst. Sitata spenner frå humørfyllt alvor og kalde sarkasmar til varm menneskekunnskap og poetisk kjærleik. Eit skattkammer av vakre og beiske sitat, til bruk i dei mest uventa samanhengar! [...] Olav Duun har fått ord på seg for å vera ein lakonisk vismann som fyndorda formeleg tyt ut av. Og det er sant at det finst ei mengd korthogne sentensar og underfundige formuleringar kringom i bøkene hans. Nokre av dei er hogne inn i stein og sette ut i hagen framfor huset hans i Holmestrand." (<http://www.samlaget.no/nn-no/skjonnlitteratur/romanar-og-noveller/eg-gir-ein-god-dag-i-det-vonde/innbunden.aspx>; lesedato 21.06.16)

Den japanske forfatteren Haruki Murakami "might be most well-known for his out-there novels in which magical realism, mysterious people, and vanishing cats are the norm. (There's actually a Murakami Bingo Card for readers to fill out as they go through his works, because his tropes tend to show up over and over again throughout his many novels and short story collections.) But in between these strange elements, readers will find some of the most beautiful writing around. Within his stories, Murakami offers insights into life, love, knowledge, and loss, often exploring them through his characters. He might not always write about the happiest of people, but they are some of the most insightful. And in case there were ever any doubt that Murakami knows his stuff: He was recently given an advice column, and the highlights are being compiled into a book. If you missed out on your chance to ask Murakami himself for some insight into your life and problems, have no fear. Here are 20 of his most inspiring quotes on life, loss, and everything in between. They'll give you some much-needed perspective whenever you need it.

On Life

“Whatever it is you’re seeking won’t come in the form you’re expecting.” – *Kafka on the Shore*

“Life is not like water. Things in life don’t necessarily flow over the shortest possible route.” – *1Q84*

“Even if we could turn back, we’d probably never end up back where we started.” – *1Q84*

“But who can say what’s best? That’s why you need to grab whatever chance you have of happiness where you find it, and not worry about other people too much. My experience tells me that we get no more than two or three such chances in a life time, and if we let them go, we regret it for the rest of our lives.” – *Norwegian Wood*

“What we call the present is given shape by an accumulation of the past.” – *1Q84*

On Knowledge

“If you only read the books that everyone else is reading, you can only think what everyone else is thinking.” – *Norwegian Wood*

“Fact may not be truth, and truth may not be factual.” – *The Wind-Up Bird Chronicle*

“The most important thing we learn at school is the fact that the most important things can’t be learned at school.” – *What I Talk About When I Talk About Running*

“Even castles in the sky can do with a fresh coat of paint.” – *South of the Border, West of the Sun*

“The truth sometimes reminds me of a city buried in sand. As time passes, the sand piles up even thicker, and occasionally it’s blown away and what’s below is revealed.” – *Colorless Tsukuru Tazaki and His Years of Pilgrimage*

On Love

“Anyone who falls in love is searching for the missing pieces of themselves. So anyone who’s in love gets sad when they think of their lover. It’s like stepping back inside a room you have fond memories of, one you haven’t seen in a long time.” – *Kafka on the Shore*

“The human heart is like a night bird. Silently waiting for something, and when the time comes, it flies straight toward it.” – *Colorless Tsukuru Tazaki and His Years of Pilgrimage*

“I was always hungry for love. Just once, I wanted to know what it was like to get my fill of it – to be fed so much love I couldn’t take any more. Just once.” – *Norwegian Wood*

“No mistake about it. Ice is cold; roses are red; I’m in love. And this love is about to carry me off somewhere. The current’s too overpowering; I don’t have any choice. It may very well be a special place, some place I’ve never seen before.” – *Sputnik Sweetheart*

“What matters is deciding in your heart to accept another person completely. When you do that, it is always the first time and the last.” – *Blind Willow, Sleeping Woman*

On Loss

“Pain is inevitable. Suffering is optional.” – *What I Talk About When I Talk About Running*

“But the absence of fighting or hatred or desire also means the opposites do not exist either. No joy, no communion, no love. Only where there is disillusionment and depression and sorrow does happiness arise; without the despair of loss, there is no hope.” – *Hard-Boiled Wonderland and the End of the World*

“People’s memories are maybe the fuel they burn to stay alive.” – *After Dark*

“Why do people have to be this lonely? What’s the point of it all? Millions of people in this world, all of them yearning, looking to others to satisfy them, yet isolating themselves. Why? Was the earth put here just to nourish human loneliness?” – *Sputnik Sweetheart*

“Every one of us is losing something precious to us. Lost opportunities, lost possibilities, feelings we can never get back again. That’s part of what it means to be alive.” – *Kafka on the Shore*”

(<http://www.bustle.com/articles/110504-20-inspiring-haruki-murakami-quotes-for-when-you-need-a-little-perspective>; 14.06.16)

Den amerikanske forfatteren Don DeLillo “setninger kan lyde slik: “Technology is lust removed from nature.” Eller slik: “Some people are larger than life. Hitler is larger than death.” Det er setninger uttalt av romanpersoner som elsker å sitere, setninger som så igjen er blitt sitert i utallige artikler, bøker og avhandlinger. [...] Til tross for at den siste romanen [*Null K*], som alle hans foregående, er holdt i et åpent, utforskende stemningsleie, er det vanskelig å se bort fra en viss brodd når setninger som “halve verden pusser opp kjøkkenet, den andre halvdelen sulter”, har funnet veien inn i romanen.” (*Morgenbladet* 2.–8. desember 2016 s. 46)

Blir det mange og lange akronier, kan teksten bli essay-lignende. Dermed kan f.eks. en roman framtre som en hybrid, som en blanding av roman og essay.

Litteraturliste (for hele leksikonet): <https://www.litteraturogmedieleksikon.no/gallery/litteraturliste.pdf>

Alle artiklene i leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>